

u Frankfurtu.

U referatu dr. Dietricha von Knorrea i Helmuta Breiera govori se o problemima vezanim uz kompjuterizaciju muzeja, a Elmar Hahn piše o depou muzejskih predmeta Hohenloher Freilandsmuseuma u Schwabisch Hallu, koji je smješten u preuređenu zgradu nekadašnje predionice vune.

O problemima afričkih muzeja uz obrazloženje programa Nacionalnog muzeja u Mogadišu (Somalija), na čemu je pomogao Ahmed Mohamed Huri, direktor tog muzeja, govori članak dr. Angelike Tunis.

U Haagu je 1989. godine održana XV. generalna konferencija ICOM-a kojoj je moto bio Muzeji – generatori kulture, pa prof. dr. Wolfgang Klausewitz sažeto izvještava o toj konferenciji, a prof. dr. Hans-Joachim Klain s Instituta za sociologiju Univerziteta u Karlsruheu izvještava o skupštini Američkog udruženja muzeja (AAM) koja se u New Orleansu održala 1989. godine. Na posljednjih nekoliko stranica donose se redovne rubrike vijesti o novim muzejima, muzejskom kadru i razne obavijesti, te pregled svih članaka objavljenih u Museumskunde 1989. godine.

REGISTAR ARHEOLOŠKIH NALAZA I NALAZIŠTA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

Branka Šulc

Izd. Muzejsko društvo sjeverozapadne Hrvatske, Sekcija arheologa i preparatora, Varaždin 1990, Voditelj projekta i gl. urednik: Marina Šimek, 1–248, str., crteži i karte

egistar je prva publikacija u Hrvatskoj u kojoj su prikupljeni, obrađeni i prezentirani podaci o svim, do sada poznatim, arheološkim lokalitetima i nalazima s područja sjeverozapadne Hrvatske, odnosno s područja 25 općina.

Ta svojevrsna arheološka podloga poslužit će kao priručnik arheolozima, muzealcima-istraživačima, službi zaštite spomenika kulture a jednako tako i ljubiteljima starina.

Rad na ovom, vrijednom za struku, priručniku otpočeo je već 1987. godine nakon jednako tako uspješno realizirane zajedničke izložbe Muzejskog društva sjeverozapadne Hrvatske s temom »40 godina arheoloških istraživanja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj«. Tom izložbom te pratećim opsežnim katalogom predstavljeni su rezultati arheoloških istraživanja na navedenu području i jednakovremeno utvrđena potreba za izradom Registra. Kako u uvodu publikaciji ističe Marina Šimek, »začudo je činjenica da teorija i praksa naše suvremene arheologije koja na ovim hrvatskim prostorima ipak ima zavidnu tradiciju, niti do najnovijeg vremena nije uspjela rezultirati temeljnim priručnikom, arheološkom kartom Hrvatske, a potrebe za takvom ili sličnom publikacijom sve su veće, osobito u našoj svakodnevnoj terenskoj djelatnosti kao i uz nju vezanoj problematici«.

U stvaranju Registra sudjelovao je velik broj suradnika, arheologa iz muzejskih organizacija Čakovca, Varaždina, Brdovca, Seseva, Zeline, Križevaca, Koprivnice, Kutine, Bjelovara, Čazme te Instituta za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu – Odjel za arheologiju, kao i brojni stručnjaci drugih profila.

Za potrebe Registra autori su definirali i neke od ključnih riječi za označavanje vrsta nalaza, perioda, kultura i uvjeta nalaza, utvrđujući osnove za izradbu šireg terminološkog i/ili klasifikacijskog sistema za arheologiju, što je od

osobita značenja pri radu i postavljanju baza podataka Registra, koji je i rađen pomoću računara.

Osim opsežnog predgovora, navoda geografskih osobina sjeverozapadne Hrvatske, povijesti istraživanja i pregleda nalazišta SR Hrvatske i opsežne upute za korištenje priručnikom dan je i pregled nalazišta po općinama kao i bibliografija, indeksi, kratice naziva institucija i autorski indeksi.

Redosljed općina u Registru prati njihov geografski smještaj idući od sjeverozapadu prema jugoistoku, a nalazi odnosno lokaliteti razvrstani su unutar svake općine prema abecednom redu imena mjesta. Obraden je period od paleolita do provale Turaka u ove krajeve početkom 16. stoljeća i za svaki od perioda je dana zasebna karta nalazišta. U cijelosti publikacija je velik doprinos arheološkoj znanosti i primjer za izradbu takvih registara i u ostalim područjima Hrvatske.

Redakcijom, koju su obavili Goran Jakovljević, Gradski muzej Bjelovar, Zorko Marković, Muzej grada Koprivnice, Branimir Šimek i Marina Šimek iz Gradskog muzeja Varaždin, nadalje je stručno uobličen i prezentiran materijal u Registru.

ETNOGRAFIJA JUŽNIH SLAVENA U MADŽARSKOJ, DEMOKRATSKI SAVEZ JUŽNIH SLAVENA U MADŽARSKOJ, sv. 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, Budimpešta, 1975–87.

Venija Bobnjarić
Muzej grada Koprivnice

vu zanimljivu publikaciju izdaje Demokratski savez Južnih Slavena u Madžarskoj. Prvi svezak je izašao 1975. godine u povodu tridesete godišnjice osnivanja Saveza, a do sada je izašlo osam svezaka zaključno sa 1987. godinom. Ideja o izdavanju

proizašla je iz potrebe za očuvanje etnografskih vrijednosti južnoslavenskih manjina, koje se iz dana u dan sve više zaboravljaju i propadaju unatoč tome što još živući stariji pripadnici tih narodnosti nastoje u pričama sačuvati duhovnu tradiciju. Od ideje do njene realizacije bilo je potrebno mnogo rada i zalaganja svih onih koji su u taj posao bili uključeni, a tu svakako treba spomenuti dr. Marina Mandića, glavnog urednika glasila, predstavnika Južnih Slavena u parlamentu. Putem ove publikacije omogućeno je da mnogi istraživački radovi o tradicijskoj kulturi Južnih Slavena postanu dostupni i na materinjem, odnosno hrvatskom ili srpskom, te slovenskom jeziku, a isto tako je i madžarskom stanovništvu i pripadnicima ostalih nacionalnosti koji žive na teritoriju NR Madžarske omogućeno da upoznaju narodnu kulturu dijela Južnih Slavena s kojima žive zajedno već više stoljeća. (A njih po slobodnoj procjeni ima: 90.000 Hrvata, 5000 Srba i 5000 Slovenaca.)

Iz mnogih članaka, koji čine osam svezaka te publikacije, mogu se upoznati gotovo sve etničke skupine Južnih Slavena u Madžarskoj, oblici njihove tradicijske kulture i način života. Osim toga, ti članci mogu poslužiti i kao pouzdana pomoćna literatura u istraživačkom radu, to više što su obrađeni ne samo prošli i već gotovo zaboravljeni elementi narodne kulture nego se bave i specifičnim oblicima očuvanja i preobražavanja tradicijskih elemenata, jer kod bilježenja nekog od običaja ili pojave u narodu ne ispuštaju se nastale promjene ili one koje su u toku. Svi prilozima su veoma zorno ilustrirani primjerenim fotografijama, crtežima, kartama i tabelama, uz stihove narodnih pjesama česti su i notni zapisi, a na kraju svakog teksta dan je i kratak sažetak

na mađarskom i njemačkom jeziku.

Prvi svezak izašao je 1975. godine s pet priloga. Zoltan Feher pisao je o povrtlarstvu i trgovini sela Bačin u okolici Kaloče, s posebnim osvrtom na proizvodnju i preradu paprike. Maria Kiss detaljno je opisala božićne običaje Srba u Pomazi priloživši na kraju teksta preglednu tabelu u koju su upisani i razvrstani svi elementi takvog običaja, što omogućava lako i brzo snalaženje u materijalu. Erno Eperjessy je prikazao vjerovanje i običaje u vezi sa Sv. Barbarom na području uz Muru i Dravu. Na početku teksta daje opći pregled kulturnih radnji u drugim dijelovima Evrope koje se mogu povezati s likom Sv. Barbare i njenim kultom. Na taj se način dobiva šira slika o kultu koju nadopunjuju podaci o svim popratnim radnjama, zabranama i magijskim djelovanjima. Cjelovitosti teksta pridonose i notni i tekstualni zapisi pjesama-čestitaka, pri čemu se vodilo računa o čestoj mješovitoj (dvojezičnoj) formi, tako da su pjesme objavljene na oba jezika (mađarskom i hrvatskosrpskom). Nadalje, slijedi tekst Miše Mandića o svadbenim običajima čavoljskih Bunjevaca, te tekst Stjepana Velina o duhovskom običaju »kraljica« kod Bunjevaca, Šokaca i Srba u dijelu Bačke.

Svezak broj 3 izašao je 1979. godine – s osam tematskih cjelina, priloga o pojedinim zabilježenim i istraženim običajima ili pak rasprava o metodologiji rada u etnologiji. Tako Ortutay Gyula u svom tekstu Između Istoka i Zapada piše o mjestu i ulozi mađarske etnologije u odnosu prema širem, evropskom području, odnosno od kakvog su značenja za evropsku etnologiju istraživanja povijesno-etničkoga karaktera mađarskog naroda. László Kósa iznosi podatke o najnovijim istraživanjima etničkih skupina Južnih Slavena u Mađarskoj, koja su se naročito intenzivirala nakon 1945. Igor Grin objavio je narodne pjesme jugoistočnog Alfelda. Ivan Horvat zabilježio je baladu o djevojci vojniku. Stjepan Velin detaljno je prikazao običaje koleda u Dušniku. U uvodu autor se osvrće na kratku povijest sela, jezik njegovih stanovnika, a slijedi kratak i općenit pregled o pojavi običaja koleda uopće. Kratko se zadržava i na sakupljenim i objavljenim koledskim pjesmama. Ostali dio teksta rezerviran je za opis običaja po točno propisanom i utvrđenom redu radnji, a zatim je detaljno obradio svaki pojedini bitni element tog običaja. Đuro Franković iznosi podatke iz povijesti pečušokoga tabačkog ceha. Marija Kozar-Mukić opisuje na koje sve načine ljudi u Gornjem Seniku sami mogu predvidjeti kakvo će vrijeme biti pomatrajući pojave u prirodi i njihove promjene. Konačno, Ladislav Matušek nas upoznaje s ceremonijom stare bošnjačke svadbe u Ati.

Četvrti broj je izašao 1982. godine. Uočava se zainteresiranost za publikaciju jer se broj priloga povećava od broja do broja. Vilko Novak nas upoznaje sa životom i djelom slovenskog muzealca, jezikoslovca, pjesnika i etnologa Avgusta Pavla. Desanka Nikolić nas izvještava o svom pokušaju rekonstrukcije nošnje graničara u vojnoj krajini prve polovice 18. vijeka na temelju bakroreza Martina Engelbrehta. Mária Kiss iznosi kratak historijat etnografskih istraživanja Srba i Hrvata u okolici Budima. O narodnoj medicini u Bosni i Hercegovini piše Radmila Fabijanić. Živko Mandić je zabilježio toponomastiku dijela naselja u Mađarskoj čije stanovništvo sebe naziva Šokcima, a Stipan ml. Velin pak daje etnografski i topografski opis Santova. Da bi nam što zornije dočarao sve bogatstvo bošnjačkog veza iz Ate, Ladislav Matušek koristi se u prvom redu fotografijama, s kratkim popratnim tekstom. Ivan Horvat piše o narodnoj meteorologiji, te gatanjima i vjerovanjima u vezi s vremenom. Đuro Franković smatra da njegova proučavanja vila kod Hrvata u Podravini predstavljaju vrijedan komparativni materijal u odnosu na mađarski, a ujedno pokazuju bogatstvo narodnog vjerovanja u tom dijelu Mađarske. Prisjećajući se uspomena iz djetinjstva, Mišo Mandić opisuje nekadašnji svinjokolj u Čavolju, gdje se rodio i odrastao. U svom prikazu prati vremenski slijed radnji od priprema koje se obavljaju dan prije pa do cijelog

toka svinjokolja završno s večerom. Kako običaj završava pjesmom, na kraju su priloženi notni i tekstualni zapisi pjesama koje se najčešće izvode u takvoj prilici. O pokladnim običajima Šokaca u Santovu piše Stjepan Velin. Pokladni običaji su u Bačkoj bili vrlo rašireni, ustaljeni od davnina. Uglavnom su bili vezani uz kršćanske svece i blagdane, a tako su se održali sve do današnjih dana. Tradiciju pokladnih običaja naročito su čuvali Hrvati u Bačkoj (Šokci i Bunjevci) o kojima govori i ovaj tekst. Autor se osvrće na narodne nazive dana prije i poslije poklada, na samo izvođenje običaja, na likove i odjeću te na neka pokladna vjerovanja.

Godine 1982. izlazi i peti broj toga glasila Južnih Slavena u Mađarskoj. Mária Kiss daje drugi dio pregleda povijesti etnografskih istraživanja Srba i Hrvata budimske okolice. Dok su u prvom dijelu teksta, objavljenom u prošlom broju, etnografska zapažanja iz prošlog stoljeća autora G. Berkitya, J. Ignjatovića i P. Sofrića, u drugom dijelu autorica se osvrće na novija istraživanja. Ona ukratko daje pregled o nastanku etnografskih istraživanja navodeći autore i izdanja koja su se bavila tom problematikom. Nadalje, ona ukazuje, oslanjajući se i na vlastita istraživanja, na neke karakteristične crte običaja Srba kod Budima. Živko Mandić nastavlja saopćavanje o problemu toponima, a ovaj put građa se tiče druge veće etničke skupine čiji pripadnici sebe nazivaju Bošnjacima. István Fried piše o mađarskom tisku reformnog doba o Bunjevcima. Zoltán Fehér iznosi rezultate svojeg rada na sakupljanju pripovijedaka u Bačinu. Irena Pavlič opisuje žetvene običaje u Porabju, pokrajini u južnom dijelu Mađarske uz jugoslavensko-austrijsku granicu. O običajima vezanim uz bunare i prirodne izvore u slovenskim selima Železne županije piše József Csaba. Rezultate sakupljanja hrvatskih narodnih pjesama iz Bizonje objavljuje Hajna Barsi. Anna Ács analizira ukrasne motive na hrvatskim mrtvačkim velima u okolici Mosonmagyaróvára. László Sasvári se u svom članku bavi sporadičnim južnoslavenskim skupinama na sjevernom i istočnom dijelu Mađarske od 15. do 19. stoljeća.

U šestom broju iz 1984. godine izašlo je šest priloga. Edit Kerecsényi bavi se bračnim odnosima Hrvata u županiji Zala. Endre Füzes svoju kratku studiju posvećuje samostojećim hambarima na jugozapadnom dijelu Karpatskog bazena. Mária Kiss se bavi interetničkim vezama mađarskog običaja »palázolás«. Živko Mandić je zabilježio i objavio obiteljske nadimke šokačkih Hrvata u Mađarskoj. Božićne običaje u Ati obradio je Ladislav Matušek. Ruža Begovac je objavila uskrnsne pjesme podravskih Hrvata prikupljene u razdoblju od 1976. do 1981. godine. Te pjesme su bile vezane uz običaj plesanja uskrsnoga kola, za koji autorica smatra da je bio opće raširen u selima podravskih Hrvata. Iščezavanjem tog običaja s vremenom su zaboravljene i pjesme vezane uz nj, ali se običaj ipak u nekim hrvatskim selima u šomodskoj županiji održao do 1950-ih godina.

Sedmi broj izlazi 1985. godine s prilozima deset autora. Judit Knézy predočila je neka poglavlja iz materijalne kulture četiriju sela Nagybereka u šomodskoj županiji. Antal Juhász piše o deščanskim brodotegljačima. Terézia Horváth-Balogh daje usporedbu nošenja naušnica kod južnoslavenskih i drugih etničkih skupina u okolici Baje. U Baji je u 19. stoljeću bilo razvijeno, uz ostale obrte, i zlatarstvo, a dva najznačajnija dijela pučkog nakita su bile naušnice i ogrlica od moneta, i o tome na koje sve načine su djevojke nosile naušnice govori članak. Marija Matović i József Gelencsér opisuju život jedne semarčanske obitelji te pišu o rastrojstvu obiteljske zadruge. Nakon prikaza obiteljskih nadimaka šokačkih Hrvata, u ovom broju Živko Mandić daje prikaz obiteljskih nadimaka bošnjačkih Hrvata u Mađarskoj. U drugoj polovici 19. stoljeća je u nekim mjestima u Mađarskoj, zbog opasnosti od širenja zaraze, zabranjen običaj umivanja svatova u zoru. O tom i još nekim zabranjenim običajima koji su bili rašireni u južnoj krajini i među Slavenima uopće, piše Károly Jung. Studiju o komparativnom eseju i prijevodima srpskohrvatskih

narodnih pjesama u Hunyadiju s kraja 19. stoljeća iznosi Magdalena Veselinović-Šulc. Marija Kozar-Mukič opisuje šale pri rođenju na Gornjem Seniku. Šandor Horvat je za vrijeme istraživanja u Koljnofu 1981. naišao na podatak o baladi Szilágyi i Hajmási. O gradišćanskohrvatskoj inačici te balade piše u ovom broju. Posljednji tekst odnosi se na vezene rupce u svečanoj nošnji Hrvata u okolici Mosonmagyaróvára autorice Anne L. Ács.

Godine 1987. izlazi osmi broj. Marija Kozar-Mukič iznosi podatke o etnološkim istraživanjima Slovenaca u Mađarskoj, njihova jezika, folkloru te materijalne i duhovne kulture. U članku o monaštvu traži odgovor na pitanje kako se neki značajan povijesni događaj održava u usmenoj predaji neke etničke skupine. Mária Kiss je u svom tekstu upozorila na južnoslavenske i mađarske paralele jednog orijentalnog elementa. Spomenuti element javlja se u svadbenim običajima Srba iz okolice Budima, a sastoji se u tome da glavni gosti – najprije vjenčani kum – treba da sjedi na jastucima. Marija Matović i József Gelencsér daju vrlo detaljan opis narodne nošnje semartinskih šokačkih Hrvata od prekretnice stoljeća do kraja 1960-ih godina. Opis je dan sistematično, za svaki pojedini element nošnje, i uz bogat ilustrativni materijal. Đuro Franković piše o nekim momentima iz života pečuških Hrvata u 18. i 19. stoljeću. Agnija S. Lanković opisala je pogrebne običaje u Koljnofu, selu đursko-šopronske županije, u kojem živi oko 2000 stanovnika od kojih su 80 posto Hrvati, a ostali Mađari. Opisivani su običaji koji su se uočili do otprilike 1920. godine, ali njen rad sadrži i promjene u običajima poslije 1920. godine, sve do 1983. godine.

Ova publikacija je svakako vrijedna pažnje svih istraživača i stručnjaka, a naročito onih čiji rad je vezan uz onaj dio Južnih Slavena koji je bio ili još uvijek jest u neposrednoj vezi sa stanovništvom južne Mađarske.

Primljeno: 12. 12. 1988.

INFORMACIJE IZ IZVJEŠTAJA O RADU MUZEJA I GALERIJA HRVATSKE ZA 1989. GODINU

- Etnografski muzej iz Zagreba već više godina surađuje na međunarodnom projektu pod nazivom »Proučavanje etnoloških kulturnih dobara kod Hrvata u Mađarskoj«. Dosada je obradio dio koji se odnosi na Hrvate u Baranji, i to uglavnom na njihovu materijalnu kulturu, narodno graditeljstvo, gospodarstvo i narodne nošnje.
- Prilikom građevinskih radova u Donjim Čekima nađena je monumentalna rimska stela, koja je odmah restaurirana i postavljena u prostor Lapidarija Arheološkog muzeja u Zagrebu.
- Muzej Belišće otvorio je novi izložbeni prostor u podrumskom dijelu upravne zgrade belišćanskoga Kombinata, u kojem će se izlagati radovi Likovne zbirke, 103 slike, skulpture i crteža.
- U povodu Međunarodnog dana muzeja, 18. svibnja, trogirski je muzej vrlo uspješno organizirao općinsko natjecanje ekipa učenika osnovnih škola pod naslovom »Koliko poznajemo povijest Trogira«. Takva, animacijska akcija pokazala se vrlo interesantnom i dobro je prihvaćena kod učenika.
- Muzej revolucije u Makarskoj posjeduje donaciju makarskog slikara Antuna Gojaka, koja sadrži 132 slike i 201 crtež. Slike su obrađene i izložene u novootvorenom galerijskom prostoru, u staroj školi. Muzej je stvorio sve uvjete da preraste, obogativši svoj fundus likovnim radovima i etnografskom gradom, u zavičajni muzej makarskog područja.
- Muzej Trogira stručni je nosilac projekta »Povijesna studija parka Garagnin-Fanfogna«. Kad se riješe imovinsko-pravni odnosi, pristupilo bi se obnovi parka.
- Velikom donacijom pokojnoga riječkog slikara Romola Venuccija, koja sadrži 83 poklonjena i 10 otkupljenih radova, Moderna galerija uz još neke poklone i otkupe prošle je godine obogatila svoj fond za 114 radova, što čini znatan broj u komparaciji s ostalim ustanovama tog tipa.
- U suradnji sa Zavodom za zaštitu spomenika kulture iz Zadra, Zavičajni muzej Biograda n/m rukovodio je radovima restauracije i adaptacije crkvice Sv. Ante iz 12. stoljeća. U novoadaptiranom prostoru objekta bit će moguće postavljanje manjih, komornih izložbi.
- Otvoren je stalni postav etnografske zbirke Kninskog muzeja, smješten u južnom dijelu tvrđave u prostorima nekadašnje mletačke bolnice. Postav obuhvaća tematske cjeline narodne arhitekture, lončarstva, pletarstva, prerade vune i narodne nošnje.

Višnja Zgaga